

Wprowadzenie

Przedmiotem rozważań niniejszej pracy jest postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Wybór tematu uzasadniony jest złożonym charakterem rozwiązań prawnych, które stanowią o odmiennościach tego postępowania od typowego postępowania o nadanie klauzuli wykonalności.

Niniejsza praca zawiera analizę rozwiązań prawnych dotyczących postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika umiejscowionego, co do zasady, na styku postępowania rozpoznawczego i szeroko rozumianego postępowania wykonawczego. Celem tego postępowania jest uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika i w konsekwencji nabycie przez wierzyciela tytułu wykonawczego stanowiącego, co do zasady, podstawę prowadzenia sądowego postępowania egzekucyjnego z majątku wspólnego małżonków. Wierzyciel używa tym samym możliwość przymusowego zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków.

Zakres rozważań niniejszej pracy obejmuje postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika uregulowane w Kodeksie postępowania cywilnego, jak również ściśle z tym postępowaniem związane rozwiązania materialnoprawne w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych zawarte w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Analizując całość procesowych rozwiązań dotyczących postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, należy mieć na uwadze, że przepisy te są ściśle powiązane z przepisami prawa materialnego dotyczącymi szeroko rozumianej odpowiedzialności małżonków za zobowiązania z ich majątku wspólnego.

W rozważaniach zostanie zwrócona szczególna uwaga na zmianę stanu prawnego dotyczącego zarówno Kodeksu postępowania cywilnego – postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak również w zakresie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – małżeńskich ustrojów majątkowych, wprowadzonego ustawą z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹, która weszła w życie w dniu 20.1.2005 r.

W niniejszej pracy przede wszystkim zamierzam wykazać, że po zmianie przepisów powyższą ustawą postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika stanowi nadal procesową realizację materialnoprawnych zasad odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z nich, jed-

¹ Dz.U. Nr 162, poz. 1691.

nak w zmienionym w istotny sposób kształcie. Między przepisami procesowymi i przepisami materialnymi istnieje zaś nadal związek.

Zamierzam również udowodnić, że zarówno rozwiązania materialnoprawne, jak i procesowe w zakresie odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich, w swoim założeniu stanowią próbę pogodzenia sprzecznych interesów z jednej strony wierzyciela, a z drugiej strony dłużnika i jego małżonka. Reforma stosunków majątkowych małżeńskich z 2005 r. dotyczyła m.in. relacji małżonków z osobami trzecimi, a więc i odpowiedzialności małżonków za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich². Intencją ustawodawcy dokonującego reformy małżeńskiego prawa majątkowego we wskazanym wyżej zakresie było przede wszystkim ułatwienie obrotu, z drugiej jednak strony zmiana art. 41 KRO miała na celu także ochronę majątku wspólnego małżonków³.

Ponadto zamierzam wykazać, że zarówno nowe przepisy materialnoprawne Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak i procesowe Kodeksu postępowania cywilnego wymagają większej aktywności od wierzyciela celem realizacji jego roszczeń z majątku wspólnego małżonków niż przed 20.1.2005 r.

Powyższe zagadnienie jest wyraźnie widoczne w konkretnych rozwiązaniach prawnych regulowanych przepisami procedury cywilnej w zakresie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak również w zakresie prawa materialnego – prawa rodzinnego w aspekcie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania.

W zakresie samego postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika zamierzam wykazać, że postępowanie to po zmianie przepisów w 2005 r. uległo istotnym zmianom, gdyż nastąpiło sformalizowanie postępowania dowodowego, którego przejawem są ograniczenia dowodowe dotyczące zarówno jego zakresu, jak i rodzaju środków dowodowych, a ponadto również i dlatego, iż uległ ograniczeniu zasięg kognicji sądu w tym postępowaniu. Powyższe zmiany związane są ściśle z osłabieniem pozycji małżonka dłużnika w przedmiotowym postępowaniu.

W kwestii prawa materialnego – prawa rodzinnego zamierzam wykazać, że zmiana przepisów w 2005 r. ograniczyła zakres odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich i wprowadziła ochronę majątku wspólnego małżonków przez ograniczenie możliwości prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego małżonków. Powyższe, mające swoje umocowanie przede wszystkim w art. 41 § 1 KRO, jest ściśle związane z pojęciem czynności prawnej oraz zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania przez dłużnika, od których została uzależniona odpowiedzialność małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązanie zaciągnięte przez jednego z nich. Odpowiedzialność majątkiem wspólnym małżonków

² T. Smyczyński, Reforma małżeńskiego prawa majątkowego, MoP 2004, Nr 18, s. 827.

³ A. Lutkiewicz-Rucińska, Uwagi do art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego po reformie małżeńskiego prawa majątkowego, Rej. 2005, Nr 12, s. 103 oraz T. Smyczyński, Reforma..., *op. cit.*, s. 827.

za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich związana jest również z zagadnieniem zarządu majątkiem wspólnym małżonków.

W rozważaniach położony zostanie nacisk na ocenę zmiany stanu prawnego dokonaną ustawą z 17.6.2004 r.⁴, a odnoszącą się do przepisów zarówno Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak również Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a dotyczących odpowiedzialności małżonków za zobowiązania.

Jednocześnie należy wskazać, że brak jest w dotychczasowym piśmiennictwie opracowania na temat postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, w szczególności w odniesieniu do prawa materialnego. Brak jest pozycji, która scalałaby w tym zakresie nierozzerwalne w istocie elementy: prawo procesowe i prawo materialne. Spośród opracowań dotyczących problemu postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności należy wymienić pracę *Macieja Mulińskiego* „Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu” oraz *Izabelli Gil* i *Piotra Gil* „Postępowanie klauzulowe”. O wiele bogatsza jest literatura na temat prawa materialnego. Z nowszych pozycji w szczególności wymienić należy: pracę *Anity Lutkiewicz-Rucińskiej* „Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka”, *Elżbiety Skowrońskiej-Bocian* „Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich” i *Małgorzaty Łączkowskiej* „Stosunki majątkowe między przedsiębiorcą i jego małżonkiem w świetle ustroju wspólności ustawowej”. Natomiast ze starszych opracowań na uwagę zasługują: praca *Feliksa Zedlera* „Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków”, *Henryka Mądrzaka* „Przymusowe zaspokojenie wierzyciela z tytułu długu jednego z małżonków” oraz *Andrzeja Dyoniaaka* „Odpowiedzialność majątkowa małżonków wobec osób trzecich”. Nadmienić w tym miejscu należy, że powyższe pozycje w głównej mierze nawiązują do kwestii materialnoprawnych, w szczególności zaś dotyczą szeroko pojętej odpowiedzialności małżonków za zobowiązania, a tylko lakonicznie nawiązują do kwestii proceduralnych. Znaczna część wywodów ze starszych opracowań uległa dezaktualizacji z uwagi na zmianę przepisów prawa materialnego w zakresie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania, jak również na skutek zmiany przepisów postępowania cywilnego dotyczących postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

W rozprawie wykorzystana została metoda dogmatycznoprawna i metoda prawoporównawcza.

W pracy wykorzystałem dostępną literaturę prawniczą dotyczącą postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, a z racji powiązania przedmiotowego postępowania z prawem materialnym również literaturę związaną z szeroko rozumianą odpowiedzialnością małżonków za zobowiązania. Ponadto sięgnąłem do literatury prawniczej z zakresu szeroko rozumianego postępowania cywilnego oraz prawa

⁴ Ustawa z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691), która weszła w życie w dniu 20.1.2005 r.

rodzinnego i opiekuńczego. Dotyczy to zarówno publikacji obejmujących konkretne zagadnienia z tematu postępowania klauzulowego, jak również odpowiedzialności małżonków za zobowiązania. Materiał normatywny obejmuje przepisy obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak również, w ograniczonym zakresie, mającego znaczenie dla ich interpretacji Kodeksu cywilnego. Nieobowiązujące już w powyższej kwestii przepisy będą wykorzystywane w takim zakresie, w jakim mają wpływ na wykładnię obecnie obowiązujących regulacji prawnych. Na materiał empiryczny będzie składało się przede wszystkim orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych, mające znaczenie dla wykładni wskazanych wyżej przepisów Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Materiał ten pozwala z jednej strony na zwrócenie uwagi na sporne zagadnienia związane z interpretacją poszczególnych przepisów, jak również na wydzielenie problemów, z jakimi mierzą się sądy w tego rodzaju sprawach.

Starałem się unikać cytowania poglądów Autorów poszczególnych opracowań. Miejscami jednak od tego odstąpiłem, gdyż z uwagi na wagę problemu uznałem za konieczne przybliżenie danego poglądu celem zestawiania go z inną opinią prezentowaną w literaturze. W niektórych przypadkach przytaczałem stanowiska zajmowane w orzecznictwie przez Sąd Najwyższy oraz sądy apelacyjne w zakresie omawianych zagadnień. Niekiedy argumenty prezentowane w uzasadnieniach orzeczeń były na tyle istotne, że wymagały całościowego ich przybliżenia. Zwłaszcza, że w orzecznictwie, w szczególności sądów apelacyjnych, znaleźć można celne uwagi dotyczące zmienionego w 2005 r. stanu prawnego, wolne od naleciałości poprzedniego stanu prawnego. Nie zawsze takie zdanie można wyrazić o literaturze, ta bowiem wielokrotnie nie potrafi uwolnić się od przyjętych założeń i konstrukcji prawnych sprzed wskazanej zmiany.

W I, II i III Rozdziale pracy przedstawione zostaną ogólne zagadnienia dotyczące postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności oraz postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak również zostanie przeprowadzona analiza zawartych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym norm prawa materialnego dotyczących odpowiedzialności małżonków za zobowiązania z szeroko pojętych małżeńskich stosunków majątkowych. Przedstawienie tych zagadnień, mających w stosunku do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności charakter statyczny, pozwoli na przejście do szczegółowego omówienia poszczególnych kwestii rozpatrywanych w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Wybrane zostaną i omówione te zagadnienia, które mają znaczenie dla przebiegu przedmiotowego postępowania.

Rozdziały IV, V, VI, VII, VIII, IX poświęcone będą konkretnym problemom z zakresu postępowania cywilnego. Zostaną one przedstawione w ujęciu dynamicznym i będą odpowiadały kolejnym chronologicznie etapom postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Uznałem, że jedynym rzetelnym, naukowym sposobem analizy kwestii związanych z przedmiotowym postępowaniem jest wybranie tych problemów, które mają najdonioślejsze znaczenie z punktu widzenia konstrukcji postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wyko-

nalności przeciwko małżonkowi. Pomijam kwestie nieistotne będące jedynie dopełnieniem przedmiotowego postępowania, a jeżeli do nich nawiązuję, to czynię to tytułem wstępu do nakreślenia ogólnych założeń przed przejściem do kwestii szczegółowych, jak również celem zespolenia poszczególnych fragmentów rozważań. Rozwijanie materii o charakterze ogólnym doprowadziłoby do naruszenia spójności wywodów, ponadto kwestie te są na tyle złożone, że mogłyby stanowić przedmiot odrębnych opracowań monograficznych.

W I Rozdziale dotyczącym uwag ogólnych na temat postępowania o nadanie klauzuli wykonalności, przedstawione zostaną jego ogólne założenia, a ponadto określony zostanie charakter i funkcje postępowania. Pozwoli to na umiejscowienie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności w całym systemie postępowania cywilnego i przedstawienie ogólnych jego założeń. W II Rozdziale dotyczącym uwag ogólnych na temat postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnikowi przedstawione zostaną ogólne założenia postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, ze szczególnym uwzględnieniem cech tego postępowania wyróżniających je od typowego postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Rozdział III pracy to analiza instytucji prawa materialnego związanych z przedmiotowym postępowaniem.

W Rozdziale IV zostaną omówione zagadnienia dotyczące wszczęcia przedmiotowego postępowania. Rozdziały V–IX poświęcone są zasadniczym kwestiom związanym z przebiegiem postępowania. W Rozdziale V będzie to zagadnienie kognicji sądu oraz zakres postępowania dowodowego, w Rozdziale VI – podstawy nadania klauzuli wykonalności, w Rozdziale VII – zakończenie postępowania, w VIII – środki zaskarżenia, zaś w IX – koszty postępowania.

Podsumowanie zawiera syntezę wyników badań w odniesieniu do celu pracy i postawionych tez. Przedmiotem analizy będzie aktualny i wcześniejszy stan prawny w tym zakresie oraz dorobek doktryny prawa i orzecznictwo sądów, w tym Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych.

Niniejsza monografia stanowi poprawioną i zaktualizowaną wersję rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego w maju 2016 r.

W tym miejscu pragnę podziękować Promotorowi pracy – Pani Profesor *Elwirze Marszałkowskiej-Krześ*. Słowa podziękowania kieruję ponadto do recenzentów pracy – Pani Profesor *Kingi Flagi-Gieruszyńskiej* oraz Pani Profesor *Izabelli Gil*.

W pracy uwzględniono stan prawny obowiązujący w dniu 1.7.2016 r.